

Radiografii culturale: exponenți ai relațiilor româno-nipone din veacul trecut

Figura generalului *Gheorghe Băgulescu* (1890-1963) se gravează adânc în conștiința relațiilor bilaterale româno-japoneze din perioada interbelică, întrucât personalitatea culturală și cea de militar de excepție a acestui misionar al României în Japonia este încă puțin expusă și înțeleasă în complexitatea și importanța ei din cauze, din nou, politice, acestuia interzicându-i-se întoarcerea în țară și murind pe pământ străin. Gheorghe Băgulescu se individualizează în cariera militară prin curajul în luptă și patriotismul idealistic, iar cultural prin profundul simț estetic care îl motivează pe de o parte să colecționeze o multitudine de obiecte de artă orientală și pe de altă parte să transforme fapticul experienței pe front în narațiuni sau să revitalizeze etica loialității supreme într-o punere în ficțiune a legendei samurailor rățăitori ai feudalismului nipon.

Importanța activității sale militare, diplomatice și artistice nu a fost asumată la reala ei valoare de niciun regim politic care i-a urmat. Distins în primul război mondial cu importante ordine și medalii, Gheorghe Băgulescu va fi avansat în grad de colonel, apoi general, iar în perioada iunie 1935 – aprilie 1943 va fi trimis în Japonia, China și Manchuko în calitate de atașat militar aero și naval, apoi ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, timp în care promovează atât țara sa prin variate conferințe, articole, dezvoltând relațiile de amicitie între cele două state, cât și țara gazdă prin realizarea romanului *Suflet japonez*. Partea japoneză îl întâmpină cu aprecieri, presa scriind favorabil despre persoana sa și activitatea diplomatică, culturală și literară, devenind singurul membru străin al Academiei Naționale Gishi-Kai, Japonia.

Publicarea unor articole, apărute anterior în presa japoneză, sub forma unei lucrări pacifiste, în care pacea era o nouă religie, evident „antinaziste, antitotalitare”, *Noua religie* (1942), moment în care jocurile politice pe scena lumii încă nu erau făcute, și, de asemenea, mesajul său către țară, interceptat însă de germani, prin care avertiza despre intenția lui Hitler și a lui Stalin de a împărți Europa, scindând România în două, i-au decis destinul, scăpând cu viață atentatului de asasinat, însă fiind forțat la arest la domiciliu în Japonia, apoi în China, nepermițându-i-se să se întoarcă în țară și murind în 26 noiembrie 1963 la Menton, lângă Nisa, Franța. Etichetat în țară, odată cu schimbarea regimului, drept transfug și criminal de război, familia sa a căzut în uitare și mizerie. După capitularea Japoniei, romanul *Suflet japonez* nu a mai fost permis nici în Japonia, americanii interzicându-l. Colecția sa de artă, impresionantă prin valoare și cantitate, cunoaște un periplu sinuos, reflectând destinul colecționarului.

Romanul *Suflet japonez* este un succes al comunicării interculturale, cu atât mai mult cu cât scrierea lui a fost spontană și deci autentică, fără niciun fel de angajament politic. Apărut mai întâi în facsimil la editura ziarului „Universul”, apoi în volum la aceeași editură în 1939, ca apoi să fie reeditat în volum la editura Cartega în colaborare cu editura Nipponica în 2004, romanul a avut primul volum tradus și publicat în limbile engleză și franceză (*Yamato Damashii: A Romance; Yamato Damashii: Un roman*) de Kenkyusha Printing Company în 1938 și în limba japoneză (*Yamato Damashii*), de Kenkyusha în 1943. Tirajul mic și lipsa promovării sale în mediul editorial românesc au făcut ca romanul să nu ajungă la publicul cititor, care, probabil, l-ar fi receptat cu aceeași frenezie cu care a fost primit și best-seller-ul lui James Clavell mult mai târziu.

Romanul este produsul unui efort diletant, situat la confluența literaturii canonice cu cea diletantă, reușind însă să ofere o imagine deopotrivă fidelă documentului istoric și fascinantă amănuntului ficțional, basoreliefând în limba română esența spiritului japonez tradițional. Acest triumf a fost recunoscut și apreciat în Japonia, iar pe baza acestui considerent putem clasa acest roman ca o lecție de receptare a alterității, dezvrăjite de exotism tocmai prin faptul că autorul recrează un topos alogen cu o siguranță a mișcării naratologice care deconectează orizontul de așteptare al lectorului avizat. Departate de a fi fost inclus în vreo taxonomie teoretică, deși elemente romantice și realiste pot fi discutate, romanul *Suflet japonez* rezistă în fața timpului prin factorul acurateței documentare și al rețelei interne de semnificații care asigură coerența faptică și uneori dinamismul, alteori delicatețea discursivă.

O figură contrapunctică o constituie primul niponolog, *Ioan Timuș* (1890-1969), călător în Japonia între anii 1917 și 1922, timp în care a învățat limba, cultura, civilizația și societatea niponă, predând pianul, uneori interpretând, ca substitut, coloana sonoră a filmelor derulate la cinematograful, sau dând lecții de canto, pentru a se întreține. Întors în țară, a susținut conferințe, a colaborat la diverse reviste (*Rampa; Teatrul; Studia et Acta Orientalia; Dimineața, Secolul 20*) și a publicat o varietate de opere, de la studii de civilizație și mentalitate, la proză, teatru sau regie.

Produsul experienței în arhipelag este lucrarea în două volume, *Japonia. Viața și obiceiurile* (1924) și *Japonia. Arta, femeia, viața socială* (1925), prefațate de istoricul Nicolae Iorga, reunite în *Japonia de ieri și de azi* (1943). Meritul scrierilor lui Timuș este că sunt la fel de actuale ca și oricare alte studii de civilizație și menta-

Cartea

litate japoneză mai recente. Documentarea și simțul analist conferă acestor scrieri valabilitate. Urmărirea detaliului în explorarea întregului și stilul expozitiv clar, dominat de simplitate discursivă, aduc operei lui Ioan Timuș calitatea niponă a simplității.

În spațiul literar scrie o piesă de teatru, *Hara-kiri*, dramă în 7 acte, și impresionează cu romanele autobiografice *Transiberiana* (1934) și *Ogio-san* (1938). Cele două romane sunt legate naratorial prin autoficționalizarea în Ivan Vasilievici, în timp ce dramatic primul constituie preludiul celui de-al doilea, în efortul de recuperare a lumii de la capătul pământului. Acestea defulează memorialistic experiența niponă și călătoria până acolo în condițiile începutului tumultuos de secol XX, aducând în fața lectorului avizat un adevărat studiu de mentalitate.

A înființat primul curs de limbă și literatură japoneză la Universitatea Populară din București, în cadrul Societății de Orientalistică a Academiei Române între 1966-1969. Opera sa se împarte astfel în lucrări academice și de ficțiune (proză și teatru), la care se adaugă activitatea publicistică, conferențiară, în țară și străinătate, cea de traducător și o parte însemnată, rămasă în manuscris – „un dicționar român-japonez de 5000 de cuvinte”, *Antologia poeziei japoneze clasice și moderne; Istoria literaturii japoneze*, romanele *Căsuța cu glicine* și *Ultima primăvară*¹.

Lucrările sale de cultură, civilizație și istorie japoneză încă reprezintă un punct de reper în analiza mentalitară a acestui popor, observațiile sale fiind pertinente și chiar vizionare la acea vreme, Nicolae Iorga definindu-l în prefața *Japonia. Viața și obiceiurile* ca „un om care vede bine, care păstrează credincios impresiile sale și care judecă inteligent”².

Ce rămâne remarcabil este premiul acordat celor doi niponofili, Gheorghe Băgulescu și Ioan Timuș, în anul 1940 de Societatea pentru Dezvoltarea Legăturilor Culturale (Kokusai Bunka Shinkokai) în urma unui concurs internațional pentru sărbătorirea a 26 de veacuri de la întemeierea imperiului nipon, la care au participat mai bine de 500 de concurenți³, lucrări publicate sub titlul *Caracterele civilizației japoneze* în 1942 de Asociația japo-română⁴.

Bibliografie:

Doina Curticăpeanu în prefața romanului *Ogio-san*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984

Ion Timuș, *Japonia. Viața și obiceiurile*, prefață de Nicolae Iorga, Editura Casa Școalelor, București, f.a. [1924]

General Gheorghe Băgulescu, Ministrul României la Tokio și Ioan Timuș, *Caracterele civilizației japoneze*, Asociația japo-română, București, 1942

¹ Doina Curticăpeanu în prefața romanului *Ogio-san*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 9

² Ion Timuș, *Japonia. Viața și obiceiurile*, prefață de Nicolae Iorga, Editura Casa Școalelor, București, f.a. [1924], f.p.

³ *Ibidem*, p.203

⁴ General Gheorghe Băgulescu, Ministrul României la Tokio și Ioan Timuș, *Caracterele civilizației japoneze*, Asociația japo-română, București, 1942

(va urma)